

BORSA İSTANBUL'DA (BİST) FAALİYET GÖSTEREN İMALAT İŞLETMELERİNDE KUR DEĞİŞİMİN ETKİLERİ: TMS 21 KUR DEĞİŞİMİNİN ETKİLERİ STANDARDI ÇERÇEVESİNDE BİR ARAŞTIRMA

EFFECTS OF CURRENCY CHANGE ON MANUFACTURING COMPANIES OPERATING IN BORSA ISTANBUL (BIST): A RESEARCH IN THE FRAMEWORK OF IAS 21 STANDARD ON THE EFFECTS OF CURRENCY CHANGE

Emrah YILDIZ^{a*}, Murat KURLAR^b

^a Öğr. Gör. Dr. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü, emrahyildiz@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4675-6332.

^b Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Erdemli UTİYO, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, muratkurlar@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3266-275X

MAKALE BİLGİLERİ

Makale Tarihiçesi:
Gönderilme Tarihi 17.11.2022
Düzenleme 19.01.2023
Kabul Tarihi 29.01.2023

Anahtar Kelimeler: Kur Değişiminin Etkileri, Yabancı Paralı İşlemler, Kur Farkları

Jel Kodları: M40, M41

MAKALE TÜRÜ
ARAŞTIRMA MAKALESİ

BENZERLİK/ PLAGIARİZM

Itenticate: % 15

ÖZET

Son yıllarda ülkemizde kur hareketliliğinin artması ve kur fiyatlarının yükselmesi nedeniyle kur farklarının finansal tablolara olan etkisi önemli hale gelmiştir. Borsa İstanbul'a (BİST) kayıtlı en fazla şirket sayısına sahip sektör olmasından dolayı imalat sektöründeki şirketlerin verileri çalışmada kullanılmıştır. BİST'e kayıtlı imalat sanayi alt sektörlerinde yer alan şirketlerin 2019-2021 yıllarını kapsayan dönemde raporlanan kur farkı geliri gideri kalemleri ile yabancı para çevrim farklarından doğan kur farklarının finansal tablolarındaki önem düzeyleri tespit edilmeye çalışılmış ve alt sektörler arasındaki ilişkileri gösteren karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Finansal tablolar açısından önem düzeylerine bakıldığında ele alınan finansal tablo kalemlerine göre elde edilen oranlarda alt sektörler göre farklılıklar belirlenmiştir. Özellikle kur hareketliliğinin yüksek olduğu 2021 yılında net kar/zarara göre kur farkı gelirlerinin çok daha yüksek olan alt sektörlerle birlikte negatif orana sahip çok sayıda alt sektör olduğu tespit edilmiştir. Anova testi sonuçlarına göre ise elde edilen oranlara göre alt sektörler arasında genel anlamda farklılık olmadığı ortaya konulmuştur.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 17.11.2022

Revised 19.01.2023

Accepted 29.01.2023

Keywords: The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates, Foreign Currency Transactions, Exchange Difference

Jel Codes: M40, M41

ABSTRACT

In recent years, the effect of exchange rate differences on financial statements has become significant due to the increase in exchange rate fluctuations and the increase in exchange rates in Turkey. Since it is the sector with the highest number of companies registered in Borsa Istanbul (BIST), the data of companies in the manufacturing sector are used in the study. The exchange difference income and expense items of the companies in the manufacturing industry sub-sectors registered in the BIST, reported in the period covering the years 2019-2021 with the significance level of the exchange rate differences arising from foreign currency translation differences in the financial statements has been tried to be determined and comparative analyses showing the relationships between sub-sectors have been made. Considering the importance levels in terms of financial statements, differences have been determined according to sub-sectors in the ratios obtained according to the financial statement items specified. Especially in 2021, when exchange rate fluctuations are high, it has been determined that there are many sub-sectors with negative ratios, together with sub-sectors whose exchange rate difference incomes are much higher than net profit/loss. According to the results of the Anova test, it has been revealed that there is no general manner difference between the sub-sectors according to the ratios obtained.

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte işletmelerin yabancı paralı işlemleri, yurt dışı faaliyetleri giderek artmaktadır. Günümüzde yabancı paralı işlemlerden kaynaklanan kur farklarının finansal tablolardaki ağırlıkları önemli hale gelmektedir. Bir işletmenin yabancı para cinsinden işlemleri veya yurt dışı faaliyetleri olabilir. Ayrıca, bir işletme finansal tablolarını yabancı para biriminde sunabilir.

Bir işletmenin geçerli para birimini seçme esasını, yabancı para birimi cinsinden yapılan işlemlerin ve müteakip ölçümünün muhasebeleştirilmesi ve yabancı para birimi cinsinden finansal tabloların çevrilmesi sürecini belirlemek son derece önemlidir. Yurt dışı faaliyet gösteren işletmeler açısından temel konular, hangi döviz kurunun/kurlarının kullanılacağı ve döviz kurlarındaki değişikliklerin finansal tablolardaki etkilerinin nasıl raporlanacağıdır (Muthupandian, 2009:2).

Her raporlama dönemi sonunda aşağıdaki çevrim işlemleri gerçekleştirilir (TMS 21: prg.23):

- Yabancı para parasal kalemler kapanış kurundan çevrilir;
- Tarihi maliyet cinsinden ölçülen yabancı para birimindeki parasal olmayan kalemler işlem tarihindeki döviz kuru kullanılarak çevrilir ve
- Gerçeğe uygun değerden ölçülen yabancı para birimindeki parasal olmayan kalemler gerçeğe uygun değer ölçüldüğü tarihteki döviz kurları kullanılarak çevrilir.

Yabancı paralı işlemlerin ve yurtdışı faaliyetlerin muhasebeleştirilmesinde başlıca hususlar aşağıda belirtildiği gibidir:

- Kullanılacak döviz kuru,
- Döviz kurlarındaki değişikliklerin finansal etkilerinin finansal tablolara alınması ve açıklanması.

Yabancı paralı işlemler, mal veya hizmet alım veya satımı ile alacak veya borçların döviz cinsinden ifade edilmesi gibi işlemlerdir. İşlemlerin hangi para birimi cinsinden ifade edildiği ve daha sonra nasıl ölçüldüğü arasındaki farklar göz önüne alındığında, işlem kazançları veya kayıpları, işlem ve ödeme tarihleri arasındaki döviz kurlarının dalgalanmasından kaynaklanır. Mesela, ABD'deki bir şirket, Japonya'daki bir şirketten Yen cinsinden ödeme gerektiren malları satın alması ancak ABD şirketinin işlemi ABD doları cinsinden bildirmesi örnek olarak verilebilir. Bu nedenle oluşan kambiyo kazançları veya kayıpları bölüm

kârlarını doğrudan etkilemektedir (Chan vd., 2004:37).

Bir yabancı para işlemi, bir işletmenin aşağıdaki durumlarda ortaya çıkan işlemler de dâhil olmak üzere, yabancı para cinsinden yapılan veya ödemeyi gerektiren bir işlemdir (Muthupandian, 2009:3):

(a) Fiyatı yabancı para birimi cinsinden olan mal veya hizmetlerin alınması veya satılması,

(b) Ödenecek veya alınacak tutarların yabancı para birimi cinsinden olduğunda borç alınması veya borç verilmesi,

(c) Başka bir şekilde yabancı para birimi cinsinden varlıkların satın alınması veya elden çıkarılması, yükümlülüklerin üstlenilmesi veya ödenmesi.

Bu çalışmada, BİST'e kayıtlı olan imalat sanayi alt sektörlerinde yer alan işletmelerin 2019-2021 yıllarını kapsayan dönemde finansal tablolarının esas faaliyetlerden diğer gelirler/giderler, finansal gelirler/giderler bölümlerinde yer alan kur farkı gelir ve giderleri ile birlikte özkaynaklarda ve diğer kapsamlı gelirlerde yer alan yabancı para çevrim farkları belirlenmiştir. Belirlenen kur farklarının ve yabancı para çevrim farklarının alt sektörler bazında buldukları bölüm itibariyle ağırlıklarının saptanması ve karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Kur farkı işlemleri ve TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri standardı ile ilgili çeşitli çalışmalar incelenmiştir.

Argun ve Güneş (2021) çalışmalarında, işletmelerin yabancı paralı yükümlülüklerinden kaynaklanan kur farklarının; Vergi Usul Kanunu (VUK), Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT), Türk Ticaret Kanunu (TTK), Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standartları (BOBİ FRS) kullanılarak muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolar üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Çalışmada kur farklarından dolayı oluşacak zararlar ve karlar için cari döneme ilişkin tutarların vergi matrahı ile ilişkilendirilmesinin, gelecek dönem veya dönemlere ilişkin tutarların ise aktifleştirilmesinin veya pasifleştirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Böylelikle ilgili dönem veya dönemlerde kar ya da zarar olarak muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolara yansıtılması ifade edilmiştir. Gelecek dönem veya dönemlere ait kur farkı zararlarının 180. Gelecek Aylara Ait Giderler ve 280. Gelecek Yıllara Ait Giderler hesaplarında; kur farkı karlarının ise 380. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve 480. Gelecek Yıllara Ait Gelirler hesaplarında izlenmesi vurgulanmıştır. Gelecek dönem veya dönemlerde oluşacak kur farkı kar ya da zararlarının öncelikle bu hesaplardan mahsup edilmesi, aşan kısımların ise kar ya da zarar olarak muhasebeleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Kılıç ve Önal (2021) çalışmalarında, dış ticaret işlemlerinde kullanılan BOBİ FRS 6 Bölüm Stoklar ve TMS 2 Stoklar standardı; BOBİ FRS 20 Yabancı Para Çevrim İşlemleri ve TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri Standardı ile ilgili düzenlemeler ifade edilmiştir. Bu standartların VUK ile karşılaştırılması sonucunda benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Ayrıca bu standartlarla ilgili örnek olaylar oluşturularak uygulamalar gösterilmiştir. Çalışmanın sonucunda, stokların satın alma maliyetlerinin belirlenmesindeki benzerlikler, vade farklarının hesaplanmasındaki farklılıklar açıklanmıştır. Ayrıca değer düşüklüğü konusunda ise BOBİ FRS ve TMS arasında benzerlik ancak VUK açısından ise farklı düzenlemeler olduğu tespit edilmiştir. Yabancı paralı işlemlerin ilk muhasebeleştirilmesi ve değerlemesinde belirtilen standartlar açısından büyük ölçüde benzerlikler olduğu belirlenmiştir.

Özkan (2021) çalışmalarında, ithalat işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde kullanılan TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri, TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standartlarına ilişkin açıklamalar ve örnek olaylar yer almaktadır. Kur farklarının muhasebeleştirilmesinde VUK ile TMS/TFRS karşılaştırılması yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda, işletmeler tarafından belirtilen standartlara göre ithalat işlemlerinin kaydedilmesinin yabancı paralı işlemlerin finansal tablolarda gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olarak sunulmasını sağlayacağı ayrıca uluslararası uyum sorununu da ortadan kaldıracağı belirtilmiştir.

Küçüker ve Demirci (2021) çalışmalarında, bankaların muhasebe kayıtları finansal tabloları hem ulusal para birimi hem de yabancı para birimi cinsinden yapılmasına yönelik uygulama ile TMS 21 Kur Değişiminin

Etkileri standardı arasındaki uyum sorunu üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bankalarda yabancı paralı işlemlerin muhasebeleştirilmesi ve mevcut uygulama ile farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak da TMS 21 standardı ile mevcut uygulama arasında yabancı paralı işlemlerin ilk kayda alımında yapılan muhasebeleştirilmenin farklılık olduğu ifade edilmiştir.

Mert ve diğerleri (2018) çalışmalarında, döviz kurlarında meydana gelen değişimlerin Uluslararası Muhasebe Standartları 21'e (International Accounting Standards- IAS) paralel olarak TMS 21 standardı kapsamında muhasebeleştirilmesinin ve değerlendirilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda, TMS 21 standardının yabancı paralı işlemlerin kaydedilmesinden raporlanmasına kadar olan süreçte yaşanacak olan dezenformasyonların önüne geçebileceğinin gözlemlendiği ancak hem ülke koşullarında hem de küresel koşullarda tahmin edilemeyen ani değişimlerin yabancı paralı işlemlerin işletmelerin finansal tabloları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Finansal tablolardaki bu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması için mali mevzuatta yapılması gereken değişikliklere ve yeniliklere yönelik aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Döviz cinsinden yapılan borçlanmalardan kaynaklanan kur farklarının tamamının, cari dönemde değil de ödeme dönemlerinde ortaya çıkan kur farklarının gider olarak yazılmasına imkân vermek,
- Döviz cinsinden ve dövize endeksli kredileri yatırım kredileri ile sınırlandırmak.

Karacan ve diğerleri (2018) çalışmalarında TMS, BOBİ-FRS ve VUK açısından kur ve yabancı para çevrim farklarının ilk muhasebeleştirilmesi, yabancı paralı işlemlerin, yabancı para cinsinden parasal olmayan kalemlerin ve finansal tabloların çevrimleri konularını incelemiştir. TMS, BOBİ-FRS ve VUK açısından benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Çalışmada, kur değişimleri ile ilgili benzerlikler ve farklılıklar, standartların amacı ve kapsamı dikkate alınarak kur farklarının muhasebeleştirilmesi ve raporlanması açıklanmıştır. Ayrıca farklılıkların standartların düzenlenme amacından kaynaklandığı belirtilmiştir.

Avcı ve Bolaman Avcı (2016) çalışmalarında, borçlanma maliyetlerini oluşturan vade farkları, kredi faizleri ve kur farkları VUK ile TMS kapsamında incelenmiş ve VUK ile TMS arasındaki farklılıklar ifade edilmiştir. Çalışmada TMS 2 Stoklar, TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri ve TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standartları incelenmiştir. Mal alımlarında ortaya çıkan olumsuz kur farklarının malların stoklara girdiği tarihe kadar olan kısmının malın maliyetine daha sonra oluşacak kur farklarının ise ya maliyete eklenebileceği ya da dönem gideri olarak kaydedilebileceği vurgulanmıştır. TMS 21 standardına göre işlemin ilk muhasebeleştirilmesinde işlem tarihindeki geçerli kurun uygulanarak geçerli para biriminden daha sonra ortaya çıkacak kur farklarının finansman gideri olarak dönem giderlerine kaydedilebileceği ifade edilmiştir.

Bozkurt (2016) çalışmalarında, TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri standardının amaçlarını ve özelliklerini açıklayarak finansal raporlamada özellikli konuların muhasebeleştirilmesini amaçlamaktadır. TMS 21 standardı ile ilgili olarak TMS-39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme ile TMS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar Standartlarından muhasebe sistemi ve vergi mevzuatı konusunda faydalanılmıştır. Sonuç olarak da TMS 21 standardı kapsamında finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında aktif ve yabancı kaynakları bilanço tarihindeki kapanış kuru ile gelir tablosunda yer alan gelir ve giderleri işlem tarihindeki döviz kurlarından çevrilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ceran ve Ortakarpuz (2013) çalışmalarında, ülkemizde uygulanan vergi uygulamaları ile TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri standardı arasındaki farklılıklar ve benzerlikler; TMS 23 Borçlanma Maliyetleri ve TMS 2 Stoklar standartları ile ilgili yabancı paralı işlemlere ilişkin muhasebe uygulamaları incelenmiştir. İnceleme sonucunda yabancı paralı işlemlerin muhasebeleştirilmesinde mevcut muhasebe uygulamaları ile TMS arasında önemli farklılıkların olmadığı ancak kur farklarının finansal tablolarda raporlanmasında bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın kur farklarının maliyete eklenmesi ya da dönemin gideri olarak kaydedilmesi konusunda olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ülkemizdeki vergi uygulamalarında isteğe bağlı bırakılan olayların standartta daha somut olarak yer aldığı ifade edilmiştir.

Altıntaş (2013) çalışmalarında, TMS 17 ve TMS 21 standardına göre yabancı para birimi cinsinden yapılan finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi örnek yardımı ile açıklanmıştır. Finansal kiralamanın yabancı para birimi cinsinden olması durumunda sözleşme anında kira taksit ödemeleri yabancı para cinsinden iskontolanmalı ve faiz ödeme tablosu da yabancı para cinsinden hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Gelecek dönemlerde ortaya çıkan kur farkları finansal kiralamaya konu olan varlık ile ilişkilendirilmemesi yani kar veya zararda muhasebeleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bekçioğlu ve Köroğlu (2008) çalışmalarında, UMS 21 ve TMS 21 standartları hakkında bilgi verilmesi, yabancı paralı finansal tabloların çevrimi ve kur farklarının muhasebeleştirilmesi amaçlanmaktadır. Kur değişiminin etkileri standardında finansal tabloların çevriminde kapanış kurunun, yabancı paralı işlemlerin muhasebeleştirilmesinde işlemin gerçekleştiği tarihteki geçerli kurun esas alındığı vurgulanmıştır.

3. TMS 21 KUR DEĞİŞİMİNİN ETKİLERİ STANDARDI

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS), gelişmiş piyasa ekonomilerinin koşullarını yansıtmaktadır. Uluslararası standartların geliştirilmesi, muhasebe standartlarının uyumlaştırılması yoluyla tüm finansal bilgi dünyasının tutarlılığına katkıda bulunmaktadır. Dünyada muhasebe ve finansal raporlamanın uyumlaştırılmasının temel ilkesi, farklı ülkelerdeki finansal sistemin UFRS ilkelerine uygun olması gerektirir. UFRS'ye göre muhasebe para birimi işlemlerinin geçmişi, "Yabancı Paralı İşlemler Muhasebesi ve Finansal Tabloların Yabancı Para Birimine Dönüştürülmesi" standardının bir taslağı olarak yayınlandı. Aralık 1977'ye dayanmaktadır. Mart 1982'de "Döviz Kurlarındaki Değişikliklerin Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi" adlı yeni bir taslak yayımlanmıştır. 01.01.1985 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere IAS 21 olarak yayımlanmıştır. Aralık 1993'te IAS 21'in tamamen yerini alan ve 01.01.1995 tarihinde uygulanması zorunlu hale gelen yeni bir taslak standart "Kur Değişiminin Etkileri" adıyla yayımlanmıştır. 2003 yılında standart revize edilmiş ve 01.01.2005 tarihinden itibaren ek değişiklikler standarda entegre edilmektedir (Tereščenko, 2014:60). Ülkemizde de ilgili standart Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 21 Kur Değişiminin Etkileri adıyla uygulanmaktadır.

3.1. TMS 21 Standardı'nın Amacı ve Kapsamı

TMS 21 Standardı'nın amacı, yabancı paralı işlemlerin ve yurtdışındaki işletmelerin finansal tablolara nasıl dâhil edileceğini ve finansal tablolarda kullanılan para birimine nasıl çevrileceğini düzenlemektir (TMS 21.1).

TMS 21 Standardı, raporlama yapan işletmenin finansal raporunu sunduğu para birimini belirtmemektedir. Ancak, raporlama yapan bir işletme normal olarak faaliyet gösterdiği ülkenin para birimini kullanır. Bu Standart, farklı bir para birimi kullanılıyorsa, o para biriminin neden kullanıldığının ayrıca raporlama yapılan para birimindeki herhangi bir değişiklik olması durumunda da bu değişikliğin nedeninin açıklanmasını gerekli kılmaktadır (FRS21, 1997:3). Standart aşağıda belirtilen durumlarda kullanılmalıdır (Rogowska, 2010: 138):

a) Yabancı para cinsinden yapılan işlemlerin yasal defterlere kaydedilmesi,

b) Ana ortaklık ve bağlı ortaklıkların finansal tablolarında yer alan yurtdışında ticari faaliyette bulunan kuruluşların finansal tablolarının tam veya oransal konsolidasyon yöntemiyle veya özkaynak yöntemiyle düzenlenmesi,

c) Sonuçların ve bakiyelerin sunum para birimine çevrilmesi.

Bu standart, bağımsız bir yurtdışı işletmedeki net yatırımın riskten korunmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan belirli kur farklarının sınıflandırılması dışındaki korunma işlemlerinin muhasebeleştirilmesini ele almamaktadır.

3.2. TMS 21 Standardı ile İlgili Kavramlar

Sunum para birimi, finansal tabloların sunulduğu para birimidir. **Kur farkı**, belirli sayıdaki bir para biriminin farklı döviz kurlarında başka bir para birimine çevrilmesinden kaynaklanan farktır. **Yurtdışı faaliyet**, faaliyetleri raporlayan işletmenininkinden farklı bir ülke veya para birimine dayalı olan bir bağlı ortaklık, iştirak, ortak girişim veya şube olarak tanımlanabilir. **Geçerli Para Birimi**, işletmenin faaliyet gösterdiği temel ekonomik çevrenin para birimidir. Geçerli para birimi terimi, IAS 21'in 2003 revizyonunda ölçüm para birimi yerine kullanılmıştır ancak temelde aynı anlamdadır (IAS 21.8). Standart, geçerli ve sunum para birimi olarak bir ayrım sunar. Geçerli para birimi aşağıdaki özelliklere sahiptir (Rogowska, 2010: 138):

- Mal ve hizmetlerin fiyatlarını güçlü bir şekilde etkilemesi,

- Ekonomik çevre ve düzenlemelerin mal ve hizmet fiyatlarını güçlü bir şekilde etkilediği ülkenin para birimi olması,
- Satılan mal ve hizmetlerle bağlantılı işçilik, malzeme ve diğer maliyetleri güçlü bir şekilde etkilemesi.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmada, son yıllarda ülkemizde kur hareketliliğinin artması ve kur fiyatlarının yükselmesi nedeniyle finansal tablolara olan etkisi üzerinde değişimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İmalat sektörünün ülke ekonomisinin temel taşlarından olması ve Borsa İstanbul'a (BİST) kayıtlı en fazla şirket sayısına sahip olan sektör olması nedeniyle imalat sektörü çalışmada tercih edilmiştir. Bu suretle kur değişimlerinin ülke ekonomisinde önemli oranda yer tutan şirketlerin finansal tablo değişimlerine etkisi tespit edilmesi amaçlanmıştır.

İmalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ve bu işletmelere bağlı işletmelerin finansal tablolarının farklı kurlar kullanılarak çevrimi sebebiyle kur farkı giderleri veya kur farkı gelirleri ortaya çıkmaktadır. Bu işletmelerin gerçekleştirdiği ithalat ve ihracat ile yurtiçindeki yabancı para ile yapılan kredili alış veya satış işlemlerinden doğan kur farklarının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu kur farkları işletme karlılığını ve hisse senetlerinin borsa değerini etkilemektedir. Dolayısıyla hissedarlar açısından son derece önemlidir.

Araştırmada BİST'e kote olmuş imalat sanayi alt sektörlerinde yer alan işletmelerin 2019-2021 yıllarını kapsayan dönemde kur farkından kaynaklanan gelir ve giderleri incelenerek kur değişimi etkilerinin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar kalemleri içindeki büyüklükleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kur farkı değişimlerinin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar toplamlarına olan oranları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı da Anova (Tek yönlü varyans analizi) testi ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kasım 2022 itibari ile Kamu Aydınlatma Platformu (kap.gov.tr) verilerine göre, BİST'e kote olmuş imalat sanayi alt sektörlerinde yer alan 189 işletme bulunmaktadır. Ancak araştırmada 2019 ve 2020 yıllarında 152, 2021 yılında ise verileri tam olan 151 işletme incelenmiştir.

5. METODOLOJİ

5.1. Kur Farkı Etkileri

Kur farkları, aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar kalemlerinin toplamaları 2019-2021 yıllarını kapsayan dönemde işletme bazında tespit edilmiştir. Ayrıca, alt sektör karşılaştırmalarının yapılabilmesi için ilgili kalemlerin alt sektörler itibariyle toplamaları alınmıştır. Tablo 2'de 2019, 2020 ve 2021 yıllarında aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar kalemlerinin alt sektörler itibariyle ortalamaları hesaplanmıştır.

Tablo 1. İmalat Sanayi Alt Sektörlerin Yer Alan İşletme Sayıları

Sektör	İşletme Sayısı
İmalat	152
Ana Metal Sanayi	14
Bilgi ve İletişim	2
Gıda, İçecek ve Tütün	27
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	10
Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	28
Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	31
Orman Ürünleri ve Mobilya	5
Taş ve Toprağa Dayalı	15
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	18
Yayıncılık	1
Diğer İmalat Sanayi	1

Tablo 1'de görüldüğü üzere, işletme sayılarında büyük çoğunluğu Gıda, İçecek ve Tütün, Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler ve Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları alt sektörleri oluşturmaktadır. Bu üç alt sektörden sonra Ana Metal Sanayi, Taş ve Toprağa Dayalı ve Tekstil Giyim Eşyası ve Deri alt sektörlerinin sıralandığı görülmektedir.

Tablo 2. Aktif, Hasılat, Net Kar/Zarar ve Özkaynaklar Kalemlerinin Alt Sektörler İtibariyle Ortalamaları

Kalemler	Yıl \ Alt Sektör	İmalat Sanayi	Ana Metal Sanayi	Bilgi ve İletişim	Gıda, İçecek ve Tütün	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler
Aktif	2019	677.344.800	1.391.405.550	194.504.158	517.175.452	365.386.105	563.401.872
	2020	837.660.009	1.712.029.372	184.450.021	712.215.119	457.935.337	742.969.904
	2021	1.458.382.260	3.280.505.004	582.734.695	1.150.278.772	832.613.187	1.472.767.866
Hasılat	2019	609.365.683	1.429.019.798	116.830.317	595.125.499	444.010.700	544.608.985
	2020	730.393.295	1.722.631.946	100.945.646	752.792.249	524.664.374	674.788.026
	2021	1.283.592.002	3.509.236.191	143.603.923	1.217.501.374	950.395.546	1.129.293.314
Net Kar	2019	18.323.628	-8.496.633	8.890.026	23.188.898	-908.450	34.649.952
	2020	43.333.877	17.848.678	-12.111.328	39.992.476	28.669.548	74.012.052
	2021	115.211.017	370.693.947	63.646.448	49.415.539	112.518.047	122.905.395
Özkaynaklar	2019	268.474.284	448.919.778	146.789.085	222.287.781	145.767.311	201.941.489
	2020	345.189.669	539.943.268	134.136.288	325.767.823	210.411.269	299.124.275
	2021	586.478.558	1.206.732.997	506.321.400	509.108.764	306.860.315	518.918.424
Kalemler	Yıl \ Alt Sektör	Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	Orman Ürünleri ve Mobilya	Taş ve Toprağa Dayalı	Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	Yayımcılık	Diğer İmalat Sanayi
Aktif	2019	561.082.350	447.347.929	963.545.278	817.450.210	896.907.995	389.521
	2020	638.369.756	562.849.473	1.140.119.478	983.543.967	964.763.375	634.419
	2021	1.046.607.596	950.167.281	1.642.729.211	1.725.564.249	1.330.112.382	708.257
Hasılat	2019	470.929.476	319.472.937	588.404.946	624.781.358	357.434.718	347.114
	2020	550.004.069	429.003.429	765.898.571	624.173.223	315.812.065	391.147
	2021	984.445.282	754.860.132	1.195.329.839	1.049.157.576	350.955.516	486.155
Net Kar	2019	23.479.803	-12.241.587	13.349.994	26.758.108	-49.397.250	-14.673
	2020	54.684.242	12.590.503	54.951.421	23.368.488	-80.862.684	55.332
	2021	100.622.611	23.354.738	99.147.931	82.388.552	55.218.092	-12.698
Özkaynaklar	2019	228.344.312	111.533.074	501.906.214	294.230.854	654.580.299	163.219
	2020	263.757.859	169.899.949	579.449.577	389.366.174	639.554.191	145.389
	2021	405.674.879	302.524.420	776.386.096	746.410.285	883.661.014	131.265

Çalışmada temel alınan aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar toplamları imalat ana sanayi ve alt sektörler işletme sayılarına göre aritmetik ortalamaları hesaplanarak Tablo 2'de yer verilmiştir. İmalat sanayi ortalaması ile karşılaştırıldığında Ana Metal Sanayi, Taş ve Toprağa Dayalı, Tekstil Giyim Eşyası ve Deri alt sektörlerin ortalamalarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu ortalamalar işletme sayı çoğunluğuna sahip olan Gıda, İçecek ve Tütün, Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler ve Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları alt sektörlerinde ise imalat sanayi ortalamasına paralel hareket etmektedir.

Bu tutarlardan yola çıkarak araştırmanın temel amacı olan esas faaliyet içerisinde raporlanan net kur farkı geliri/gideri tutarlarının oranlarına ise yıllar itibari ile Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Esas Faaliyet Net Kur Farkı Gelir (Gideri) / Aktif Oranları % (Ortalama)

Sektör	2019	2020	2021
İmalat	0,00347	0,00680	0,01502
Ana Metal Sanayi	0,00089	0,00864	0,02838
Bilgi ve İletişim	0,02037	0,04448	0,08608
Gıda, İçecek ve Tütün	0,00032	0,00393	0,01755
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0,00194	0,00452	0,01323
Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	0,00235	0,00469	0,00905
Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0,00483	0,00773	0,01223
Orman Ürünleri ve Mobilya	0,00977	0,01213	0,03413
Taş ve Toprağa Dayalı	-0,00034	-0,00023	0,00218
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,00947	0,01185	0,01253
Yayımcılık	0,01532	0,03151	0,04316
Diğer İmalat Sanayi	0,00085	-0,00113	0,00048

Esas faaliyet gelirleri arasında yer alan Kur Farkı Geliri ve Kur Farkı Gideri kalemlerinin bakiyelerinin netleştirilmesinden sonra aktif içerisindeki payları hesaplandığında genellikle bindelik oranlarda olduğu Tablo 3'te görülmektedir. Alt sektörler arasında en az işletme sayısına sahip olan Bilgi ve İletişim ile Yayımcılık alt sektörlerinin en fazla paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 2019, 2020 ve 2021 yılları açısından bakıldığında esas faaliyet net kur farkı gelir/giderlerinin aktif içerisinde paylarının arttığı görülmektedir. Bu durumun son yıllarda artan döviz kurlarının etkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bilgi ve iletişim alt sektörünün esas faaliyet net kur farkı geliri (gideri) kaleminin aktif içerisindeki payının diğer alt sektörlerin ortalamalarına göre daha fazla olduğu Tablo 3'te görülmektedir. Yabancı para cinsinden ticari alacaklar toplamının yabancı para cinsinden ticari borçlar toplamından fazla olması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır.

Taş ve Toprağa Dayalı alt sektörü, çimento üretim faaliyetinde bulunan 15 adet işletmeden oluşmakta olup, 2019 ve 2020 yıllarında esas faaliyetlerden diğer giderler içerisindeki kur farkı giderleri kaleminin esas faaliyetlerden diğer gelirler içerisindeki kur farkı gelirleri kaleminden daha büyük olduğundan net tutarları eksi (-) değeri ile ifade edilmiştir. Bu sonuç netleştirilmiş kur farklarının aktif içerisindeki paylarının görece olarak daha az olmasına yol açmıştır. Bu da, taş ve toprağa dayalı alt sektöründe yer alan işletmelerin ticari borçlanmalarındaki yabancı para tutarlarının, yabancı para cinsinden alacaklarına göre daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer imalat sanayi alt sektöründe ise 2020 yılında aynı durum söz konusudur.

Tablo 4. Esas Faaliyet Net Kur Farkı Gelir (Gideri) / Hasılat Oranları (Ortalama)

Sektör	2019	2020	2021
İmalat	0,00520	0,00894	0,02266
Ana Metal Sanayi	-0,00153	0,00947	0,03064
Bilgi ve İletişim	0,01429	0,03531	0,06966
Gıda, İçecek ve Tütün	-0,00035	0,00411	0,02379
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0,00075	0,00355	0,00454
Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	0,00227	0,00616	0,01310
Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0,01255	0,00805	0,02802
Orman Ürünleri ve Mobilya	0,01118	0,01192	0,03378
Taş ve Toprağa Dayalı	-0,00166	0,00071	0,00046
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,01458	0,02350	0,03468
Yayımcılık	0,03844	0,09625	0,16358
Diğer İmalat Sanayi	0,00095	-0,00183	0,00070

İmalat sanayi alt sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin esas faaliyet içerisindeki net kur farkı geliri/gideri kalemlerinin yıllık hasılat tutarlarına oranları ile aktive oranları karşılaştırıldığında, hasılat kalemine oranlarının daha fazla olduğu Tablo 4'te görülmektedir.

Bu kalemlerin Hasılat payları içerisindeki oranları 2019, 2020 ve 2021 yılları itibari ile incelendiğinde ise ilgili yıllarda artmakta ve 2021 yılı payları en yüksek ortalamaya sahiptir. İki işletmenin yer aldığı Bilgi ve İletişim ile bir işletmenin yer aldığı Yayımcılık alt sektörlerinin dışında Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları, Orman Ürünleri ve Mobilya ve Tekstil Giyim Eşyası ve Deri alt sektörlerinin ortalamalarının İmalat sanayi ortalamasının üstünde olduğu tespit edilmiştir. Bu gruplarda yer alan 57 işletmenin aksine Ana Metal Sanayi, Gıda, İçecek ve Tütün ve Taş ve Toprağa Dayalı alt sektörlerinde bulunan 56 işletme ise negatif ortalamaya sahiptir. Yıllık hasılat tutarları ile elde edilen oranlardan en fazla ortalamaya sahip olan alt sektörler 2019 yılında Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları, Orman Ürünleri ve Mobilya, Tekstil Giyim Eşyası ve Deri ve Yayımcılık'tır. Orman Ürünleri ve Mobilya, Tekstil Giyim Eşyası ve Deri ve Yayımcılık 2020 ve 2021 yıllarında da en fazla ortalamaya sahip olan alt sektörlerdendir.

Ana Metal Sanayi, Bilgi ve İletişim ve Gıda, İçecek ve Tütün alt sektörlerinde 2021 yılında önceki yıllara göre belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu sektörlerde meydana gelen satışlarla ilgili ticari alacakların önceki yıllara göre döviz ile gerçekleşmesinin ve döviz kurunun artmasının bu oranda belirgin bir artışa neden olduğu söylenebilir.

Tablo 4'te yer alan alt sektörlerin bazılarında 2019 ve 2020 yıllarında negatif oranlar olmasına rağmen 2021 yılında negatif oranın olmaması, alt sektörlerin esas faaliyetler içerisinde raporlanan net kur farkı gelirinine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Esas (Ticari) faaliyetlerden kaynaklanan alacakların, borçlanmalardan daha fazla olması da kur hareketliliğinin kar zarar tablosuna olumlu yansımaları sağlamıştır.

Tablo 5: Esas Faaliyet Net Kur Farkı Gelir (Gideri) / Net Kâr/Zarar Oranları (Ortalama)

Sektör	2019	2020	2021
İmalat	0,14556	0,24827	-0,05509
Ana Metal Sanayi	-0,08919	-0,19561	-0,01175
Bilgi ve İletişim	-0,48639	-0,53836	0,60728
Gıda, İçecek ve Tütün	0,1163	0,03510	0,36922
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	0,20993	0,20389	4,07543
Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	-0,02189	0,19031	-2,48123
Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0,27762	0,83247	0,24857
Orman Ürünleri ve Mobilya	0,13963	0,44443	0,92221
Taş ve Toprağa Dayalı	0,06640	-0,00733	0,14868
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,40060	0,31710	-0,36335
Yayımcılık	-0,27816	-0,37591	1,03968
Diğer İmalat Sanayi	-0,02256	-0,01292	-0,02662

İmalat sanayi alt sektörlerinin esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirin/giderinin net kâr/zarar kalemine ortalamalarının hesaplandığı Tablo 5 incelendiğinde, bu oranın karşılaştırılması yapılan diğer kalemlere göre 2019 ve 2020 yıllarında daha fazla olduğu görülmektedir. 2021 yılında ise dönem net zararı kalemlerinin fazla olmasından dolayı 4 (dört) alt sektör ve imalat sanayi ortalaması negatif olarak hesaplanmıştır. 2019 yılında en yüksek ortalamaya sahip olan Tekstil Giyim Eşyası ve Deri alt sektörünün 2021 yılında en düşük ikinci alt sektör olduğu görülmektedir. Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım alt sektörü 2019 ve 2020 yılında aynı düzeyde seyrederken 2021 yılında net kar ortalamasının dört katına eriştiği görülmektedir. Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları alt sektöründe 2020 yılında en yüksek ortalama gerçekleşmiştir.

Esas faaliyet net kur farkı geliri/gideri kaleminin diğer kalemlere oranlarına göre net kar / zarar kalemine oranında özellikle 2021 yılında önceki yıllara göre çok daha fazla değişim gerçekleşmiştir. Dolayısıyla döviz kurunda meydana gelen değişikliğin en fazla net kar / zarara etkisi olduğu ifade edilebilir. Orman Ürünleri ve Mobilya alt sektöründe ise ortalama esas faaliyet net kur farkı gelirin net kar içerisinde payının %92 olduğu Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 6. Esas Faaliyet Net Kur Farkı Gelir (Gideri) / Özkaynaklar Oranları (Ortalama)

Sektör	2019	2020	2021
İmalat	0,01057	0,04500	-0,00150
Ana Metal Sanayi	-0,00661	0,03675	0,05274
Bilgi ve İletişim	0,05521	0,12675	0,25010
Gıda, İçecek ve Tütün	0,00383	0,00743	0,04393
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım	-0,13887	0,06726	-0,12805
Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler	-0,00536	-0,00172	-0,10258
Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları	0,01424	0,01726	-0,01996
Orman Ürünleri ve Mobilya	0,33422	0,39884	0,14016
Taş ve Toprağa Dayalı	-0,00113	0,00453	0,00348
Tekstil Giyim Eşyası ve Deri	0,05033	0,14486	0,07645
Yayıncılık	0,02099	-0,00492	0,06497
Diğer İmalat Sanayi	0,00203	0,04753	0,00257

Tablo 6’da yer alan esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri/gideri kaleminin özkaynaklar toplamlarına oranları, hem net kar/zarar oranlarında hem de imalat sanayi genel ortalamalarında olduğu gibi 2021 yılında düşüş göstermiştir. İmalat sanayi ortalamaları toplamda 152 işletmenin ortalamasına göre hesaplandığından alt sektör ortalamalarına göre özellikle 2021 yılında daha düşük hesaplanmıştır. 2019, 2020 ve 2021 yılları karşılaştırıldığında, 2020 yılında 2019 yılına göre alt sektörler açısından çok büyük oranda artış, 2021 yılında ise 2020 yılına göre çok büyük oranda düşüş meydana gelmiştir.

İncelenen yıllar itibari ile Orman Ürünleri ve Mobilya alt sektörünün en yüksek ortalamaya, Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler alt sektörünün negatif ortalamaya ve Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım alt sektörünün 2019 ve 2021 yıllarında en düşük ortalamaya sahip olduğu Tablo 6’da görülmektedir.

5.2. Karşılaştırma Analizleri

Araştırma verilerinin hesaplanması sonucunda elde edilen esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri/gideri kaleminin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynak toplamlarına oranlarının alt sektörler arasında incelenen yıllarda farklılık olup olmadığının istatistiksel olarak belirlenmesi amacı ile Anova testi yapılmıştır. Bu testin yapılabilmesi için de öncelikle normallik testi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesinde Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılmıştır.

5.2.1. İmalat Sanayi Alt Sektörler Karşılaştırma Analizleri

2019 yılı verilerinin normallik testi sonucunda anlamlılık düzeyi (Significance Level) değeri büyük oranda 0,05’ten büyük çıkmıştır. Normallik testi sonucu anlamlılık düzeyi 0,05’ten büyük ise normallik varsayımı sağlanmış olmaktadır (Bursal, 2017:43). 2019 yılı araştırma verilerinin normal bir şekilde dağıldığı kabul edildiğinden ve alt sektör sayısı ikiden fazla olduğu için Anova testi kullanılmıştır.

2020 ve 2021 yıllarına ait verilerde ise yapılan normallik testlerinde ise anlamlılık düzeyi 0,000 çıkmıştır. Normallik testlerinde elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri; Tabachnick and Fidell (2013)’e göre -1,5 ile +1,5 arasında, George, D. ve Mallery, M. (2010)’a göre ise +2,0 ile -2,0 arasında ise normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir. Bu araştırmalardan hareketle 2020 ve 2021 yıllarına ait verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine göre Anova testi kullanılmıştır.

Karşılaştırma analizinde her işletmenin 2019, 2020 ve 2021 yıllarına ilişkin ortalamalarının alt sektörler itibari ile aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu doğrultuda araştırma hipotezi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H₀: Alt sektörler arasında esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirinin / giderinin temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar/zarar, özkaynak) oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: Alt sektörler arasında esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirinin / giderinin temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar/zarar, özkaynak) oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

2019 verilerine göre yapılan Anova testi sonucunda H₀ hipotezinin kabul edildiği Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. 2019 Yılı Anova Testi

2019 yılı Anova testi	Anlamlılık Düzeyi
Esas Faaliyet Kur Farkı / Aktif Toplamı Ortalamaları	,712
Esas Faaliyet Kur Farkı / Hasılat Toplamı Ortalamaları	,593
Esas Faaliyet Kur Farkı / Net Kar Toplamı Ortalamaları	,868
Esas Faaliyet Kur Farkı / Özkaynak Toplamı Ortalamaları	,010

Elde edilen verilere göre, H_0 hipotezi ilk üç değerlendirme grubu açısından kabul edilmiştir. Bu sonuçlara göre imalat sektörünün alt sektörleri arasında esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirleri/giderleri kalemlerinin aktif, hasılat ve net kar/zarar toplamalarına oranları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Özkaynak toplamına oranları arasında yapılan incelemede ise alt sektörler arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu tespit edilmiş H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

2020 yılı verilerine göre gerçekleştirilen Anova testi sonuçları Tablo 8'deki gibidir:

Tablo 8. 2020 Yılı Anova Testi

2020 yılı Anova testi	Anlamlılık Düzeyi
Esas Faaliyet Kur Farkı / Aktif Toplamı Ortalamaları	,643
Esas Faaliyet Kur Farkı / Hasılat Toplamı Ortalamaları	,489
Esas Faaliyet Kur Farkı / Net Kar Toplamı Ortalamaları	,826
Esas Faaliyet Kur Farkı / Özkaynak Toplamı Ortalamaları	,110

2021 yılı verilerine göre gerçekleştirilen Anova testi sonuçları Tablo 9'daki gibidir:

Tablo 9. 2021 Yılı Anova Testi

2021 yılı Anova testi	Anlamlılık Düzeyi
Esas Faaliyet Kur Farkı / Aktif Toplamı Ortalamaları	,782
Esas Faaliyet Kur Farkı / Hasılat Toplamı Ortalamaları	,711
Esas Faaliyet Kur Farkı / Net Kar Toplamı Ortalamaları	,503
Esas Faaliyet Kur Farkı / Özkaynak Toplamı Ortalamaları	,649

Analiz sonucunda elde edilen verilere göre, 2020 ve 2021 yılları için de H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani bu duruma göre İmalat sanayinin alt sektörleri arasında esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirleri/giderleri kalemlerinin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynak toplamalarına oranları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

5.2.2. İmalat Sanayi Alt Sektörler Yıllar İtibari İle Karşılaştırma Analizleri

Araştırmada ele alınan üç yıl itibari ile esas faaliyet net kur farkı gelirin/giderinin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar toplamalarına bölünmesiyle elde edilen ortalamaların yıllar itibari ile aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için Anova testi yapılmıştır. Çünkü normallik dağılıma ilişkin anlamlılık düzeyi, 0,05'ten büyük çıkmıştır. Anova testi için aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H_0 : 2019, 2020 ve 2021 yılları itibari ile esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri / gideri ile temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar, özkaynaklar) oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H_1 : 2019, 2020 ve 2021 yılları itibari ile esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri / gideri ile temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar, özkaynaklar) oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Anova testi sonucunda, Esas Faaliyette Raporlanan Kur Farkı Geliri / Aktif ve Esas Faaliyette Raporlanan Kur Farkı Geliri / Hasılat için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre yıllar itibari ile bu iki incelenen ortalama oranlar arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Esas Faaliyette Raporlanan Kur Farkı Geliri / Net Kar-Zarar ve Özkaynaklar hesaplamalarında ise H_0 hipotezi kabul edilmiş, bu iki ortalama oranların arasında 2019, 2020 ve 2021 yılları itibari ile anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Gruplar arasındaki farklılığın belirlenmesinde kullanılan post hoc testi (LSD ve Scheffe post hoc testleri) sonuçlarına göre ise Esas Faaliyette Raporlanan Net Kur Farkı Geliri(Gideri) / Aktif oranı

ortalamalarında 2019 ve 2021 yılları arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Esas Faaliyette Raporlanan Net Kur Farkı Geliri(Gideri) / Hasılat oranı ortalamaları açısından 2019 ve 2021 yılları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş (anlamlılık düzeyi <0,05), 2020 yılı ortalamaları açısından ise anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Ayrıca, Esas Faaliyette Raporlanan Net Kur Farkı Geliri(Gideri) / Net Kar-Zarar ve Esas Faaliyette Raporlanan Net Kur Farkı Geliri(Gideri) / Özkaynak ortalamalarının post hoc testlerinde incelenen yıllarda ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Bu sonuçlara göre, 2019 yılı kur farkı etkileri ile 2021 yılı kur farkı etkileri sonucu elde edilen hesaplamalarda ve araştırmada incelenen kalemlerde bu yıllar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. 2020 yılı oranlarında ise 2019 veya 2021 yılları oranlarına göre kabul edilebilir düzeyde bir farklılık tespit edilmemiş çünkü tüm oranlar arasındaki anlamlılık düzeyleri 0,05'ten büyük çıkmıştır.

Araştırmada kullanılan ve esas faaliyetlerde raporlanan net kur farkı geliri / gideri dışında diğer gruplarda raporlanan net kur farkı geliri / gideri tutarlarının aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar toplamlarına olan ortalamaları ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 10. Diğer Hesap Grupları İçerisinde Raporlanan Net Kur Farkı Gelir/Giderleri

Yıl	Finansman Faaliyetinde Raporlanan Net Kur Farkı	Yatırım Faaliyetinde Raporlanan Net Kur Farkı	Özkaynaklarda Raporlanan Net Kur Farkı	Diğer Kapsamlı Gelir Tablosunda Raporlanan Net Kur Farkı
2019	-10.174.233	1.049.766	23.646.827	2.941.773
2020	-16.484.941	20.086.720	35.237.201	11.672.064
2021	-50.251.050	26.067.048	131.862.636	146.674.439

Araştırma sonucunda elde edilen verilerden Finansman Gelirleri ile Finansman Giderlerinin netleştirilmiş değerleri dikkate alındığında imalat sanayi sektöründe 2019 yılında toplam 123 işletmenin net finansman geliri veya gideri olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden finansman geliri/gideri içerisinde raporlanan net kur farkı gelirlerinin/giderlerinin, araştırmamızın asıl amacı olarak analiz edilen esas faaliyetlerden kaynaklanan net kur farkı geliri / gideri kalemleri gibi önemli bir paya sahip olduğu ifade edilebilir. Bu kalemde net kur farkı gelirini/giderini 2020 yılında 124 işletmenin ve 2021 yılında ise 120 işletmenin raporladığı belirlenmiştir.

Yatırım faaliyetlerinden gelirler ve giderler grubunda yer alan net kur farkı gelirini ve giderini 2019 yılında 14 işletmenin, 2020 yılında 12 işletmenin ve 2021 yılında ise 6 işletmenin raporladığı tespit edilmiştir. Özkaynaklarda net kur farkı gelirini(giderini) (yabancı para çevrim farkları), 2019 yılında 45 işletmenin, 2020 yılında 50 işletmenin ve 2021 yılında ise 44 işletmenin raporladığı; Kar veya Zarar Tablosu'nun Diğer Kapsamlı Gelir kısmında net kur farkı gelirini / giderini (yabancı para çevrim farkları), 2019 yılında 43 işletmenin, 2020 yılında 45 işletmenin ve 2021 yılında ise 37 işletmenin raporladığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Günümüzde yabancı para ile yapılan işlemler hem şirketler açısından hem de ülke ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir. Yabancı para ile yapılan işlemler çeşitli nedenlerle gerçekleşmekte ve bu nedenlere göre de muhasebe standartlarına uygun olarak finansal tablolarda raporlanması gerekmektedir. Ekonomik faaliyetler için sınırların kalkmış olması, yabancı paralı işlemlerin ve yurt dışı faaliyetlerin artmasını dolayısıyla şirketlerin finansal tablolarındaki yabancı paralı işlemlerin büyüklüğünün fark edilmesini sağlamaktadır.

Bu çalışmada BİST İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren ve 2019-2021 yıllarını kapsayan döneme ilişkin net kur farkları ile ilgili verilerine ulaşılabilen toplam 152 şirketin bağımsız denetim raporu incelenmiştir. Araştırmada verileri kullanılan işletmeler imalat sanayini oluşturan toplam 11 alt sektörde faaliyet göstermektedir.

TMS 21 standardından yola çıkarak yapılan finansal tablo incelemelerinde net kur farkı geliri ve gideri kalemlerinin sunulduğu hesap gruplarına göre raporlama yapılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerle; esas faaliyetlerde, finansal faaliyetlerde ve yatırım faaliyetlerinde sunulan net kur farkı geliri ve/veya giderinin;

özkaynaklarda ve diğer kapsamlı gelirlerde sunulan yabancı para çevrim farklarının etkilerinin işletmelerin finansal tablolarındaki büyüklüğü ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca kur farkı değişiminin sonuçları ile ortaya çıkan gelirlerin veya giderlerin aktif, hasılat, net kar/zarar ve özkaynaklar toplamalarına oranları hesaplanmış ve bu oranlar arasında BİST İmalat sanayi alt sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı analiz edilmiştir.

Araştırmanın kur farkı etkileri kısmında, esas faaliyette raporlanan net kur farkı gelirlerinin/giderlerinin aktif toplamına oranı ortalamaları, incelenen yıllarda Bilgi ve İletişim alt sektöründe en yüksek çıkmıştır. Bu sonucun, artan kur fiyatları göz önüne alındığında ilgili sektörün diğer alt sektörlerle göre daha fazla yabancı paralı faaliyete sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Hasılat toplamına göre elde edilen oran ortalamalarında ise incelenen yıllarda Orman Ürünleri ve Mobilya, Tekstil Giyim Eşyası ve Deri ve Yayımcılık alt sektörlerinin en yüksek ortalamalara sahip olduğu, bunlar dışında bazı alt sektörlerin 2019 yılında yüksek, bazı sektörlerin ise negatif çıktığı belirlenmiştir. Net kar/zarara oran ortalamalarında ise Tekstil Giyim Eşyası ve Deri, Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları 2019 ve 2020 yıllarında öne çıkarken, Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Basım alt sektöründe 2021 yılında net kar/zarar ortalamasının dört katı büyüklükte net kur farkı geliri raporlanmıştır. İlgili kalemin Özkaynaklara oran ortalamaları hesaplamasında ise Orman Ürünleri ve Mobilya alt sektörü en yüksek ortalamaya sahiptir. Özellikle özkaynaklara oran ortalamaları ve net kar/zarara oran ortalamalarında birçok alt sektörde negatif ortalama hesaplanmıştır.

Araştırmanın karşılaştırma analizleri kısmında ise alt sektörler arasında esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri / gideri ile temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar/zarar, özkaynak) oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığına yönelik hipotez geliştirilmiştir. Anova testi sonuçlarına göre elde edilen oranlar açısından alt sektörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Son olarak da 2019, 2020 ve 2021 yılları itibari ile esas faaliyette raporlanan net kur farkı geliri / gideri ile temel alınan kalemlere (aktif, hasılat, net kar, özkaynak) oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığına yönelik hipotez geliştirilmiş ve 2019 ile 2021 yılları arasındaki ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dolayısıyla H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Esas faaliyetlerde raporlanan net kur farkı geliri / gideri kalemlerinin dışında, işletmelerin kur farkı geliri veya giderini raporladıkları gruplardan Finansman Geliri / Finansman Gideri büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Net finansman geliri / giderinin İmalat Sanayi ortalama oranlarının incelenen yıllarda negatif olduğu tespit edilmiş ve bunun sonucu olarak da imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğunun yabancı paralı borçlanmaya sahip olduğu ifade edilebilir. Ortalama oranların özellikle 2021 yılında 2020 yılına göre üç katından daha fazla artması, kur değişimlerinin özellikle finansman giderlerinde yoğun bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Yabancı paralı işlemler ve yabancı para çevrim farkları, bir işletmenin net gelirini ve/veya diğer kapsamlı gelirini etkilemektedir. TMS 21 standardı bu etkilerin finansal tablolarda gerçeğe uygun sunulmasına ilişkin çerçeveyi belirlemektedir. Finansal tablo kullanıcılarının finansal tabloların analiz edilmesinde kur farklarının farkında olması gerekmektedir. Bu farkındalığı artırmak için imalat sektörü özelinde kur farklarının finansal tablolardaki önem düzeyi gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yabancı para işlemlerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar ile bir işletmenin (yurt dışındaki işletme dâhil) sonuçlarının ve finansal durumunun farklı bir para birimine çevrilmesinden kaynaklanan kur farklarının vergi etkisi olabilir. Bu vergi etkilerinin belirlenmesinde TMS 12 Gelir Vergileri standardı geçerlidir. Sonraki çalışmalarda kur farklarının muhasebeleştirilmesine ve vergi etkisine yönelik uygulamalar yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Bölümler yazarlar tarafından ortak olarak yazılmıştır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Destek Beyanı

Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, A. T. (2013). Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Yabancı Para Cinsinden Yapılan Finansal Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (39), 103-124.
- Argun, D. ve Güneş, N. (2021). Yabancı Paralı Yükümlülüklerde Kur Farklarının Mali Tablolara Aktarılmasına İlişkin Öneri. *Journal of Research in Business*, 6(1), 127-140.
- Avcı, A. ve Avcı, Ö. B. (2016). Vade Farkı, Kur Farkı ve Kredi Faizlerinin Türkiye Muhasebe Standartları Ve Vergi Usul Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 26(134).
- Bekçioğlu, S. ve Köroğlu, Ç. (2008). UMS-21, TMS-21 Kur Değişim Etkileri Standardına Göre Finansal Tabloların Çevrimi ve Kur Farklarının Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, (86).
- Bozkurt, O. (2016). TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri Standardının Uygulanması ve Finansal Tablolara Yansımaları. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 465-482.
- Bursal, M. (2017). SPSS ile Temel Veri Analizleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ceran, Y. ve Ortakarpuz, M. (2013). Kur Farklarının Muhasebe Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 65-80.
- Chan, C., Landry, S. P. and Jalbert, T. (2004). Effects of Exchange Rates in International Transfer Pricing Decisions. *International Business and Economics Research Journal*, 3(3), 35-48.
- Financial Reporting Standard No: 21 (1997), Institute of Chartered Accountants of New Zealand, <https://www.xrb.govt.nz> Erişim Tarihi: 26.10.2022
- George, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- International Accounting Standards (IAS) 21. <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias21>
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), (2023). TMS 21: Kur Değişiminin Etkileri
- Karacan, S., Çiftçioğlu, S., ve Kutlu, T. (2018). TMS–BOBİ FRS–VUK Kapsamında Kur Farklarının Değerlendirilmesinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Kılıç, İ. ve Önal, S. (2021). Uluslararası Ticaret İşlemlerinin BOBİ-FRS, TMS/TFRS ile VUK Kapsamında Karşılaştırmalı Olarak İnceleme ve Uygulanması. *Asya Studies*, 5(16), 183-194.
- Küçükler, Ü. M. ve Demirci, Ş. D. (2021). Bankalarda Yabancı Para İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi: Mevcut Uygulama ve Kur Değişiminin Etkileri Standardı Arasındaki Farklar. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 31(167).
- Mert, H., Özçelik, D. ve Duyar, G. (2018). Kur Farklarının Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Press Academia Procedia*, 7(1), 316-320.
- Muthupandian, K. S. (2009). IAS 21 The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates-A Closer Look.
- Özkan, Ş. (2021). Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde İthalat İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(23), 44-65.
- Rogowska, E. (2010). Effects of Changes in Foreign Exchange Rates in International Accounting Standards and in Polish Accounting Regulations. *ECONOMIC*, 135-144.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.). Pearson, Boston (2013)
- Tereščenko, D. (2014). Foreign Exchange Rates in Consolidated Financial Statements Under IFRS. *Scientific papers of the University of Pardubice. Series D, Faculty of Economics and Administration*. 31 (2/2014).